

Təxminən 200 il bundan əvvəl İrəvan, Naxçıvan və Qarabağ xanlıqlarının arazilərində zorla meskunlaşdırılan ermənilər orada yaşayış əzərbaycanlılarla müqayisədə azlıq teşkil etmələrinə baxmayaq, öz havadalarının himayəsində "Ermanı vilayəti" adlandırılın inzibati bölgünə yaradılmasına nə il oldular.

mehz etnik ve dini mənşubiyəyyəti
nə qədər qatla yetirilir, yaşayış
məntəqələri dağlıqlıd, medaniyyət
abidələri, məscid və qəbiristanlıqlar
yerlər-yeşkən edilib. Sonrakı
dövrlərdə daha da azığınlaşan er-
əmani millətləşəlli qeyri-insan
əməllərinin davam etdirib, Qara-
bağ, Zəngəzur, Naxçıvan, Şirvan,
İrəvan və digər bölgələrdə kütləvi
qötürülər, tələnlər və etnik temizlə-
mələr həyata keçiriblər. Azərbay-
can Xalq Cumhuriyyəti yaradıldıq-
dan sonra 1918-ci ilin mart hadisə-
lərinin xüsusi diqqət yetirilib və

şetinin ayrı-ayrı mərhələlərini təşkil etmişdir. Bu hadisələrin yalnız 1918 - 1919-ci il mart şəhərinə siyasi qiymət vermek cəhd göstərilmişdir. Azərbaycan Xalq Cumhuriyetinin vəziri kimi Azərbaycan Respublikası bu gün onun axırda qədər həyata keçirə bilmədiy qarşılardan məntiqi davamı olaraq soyqırımı hadisələrinə siyasi qiymət vermek borcunu təxirin höküm kimi qəbul edir. Ümummilli lider Heydər Əliyev 31 mart - "Azərbaycanlıların Soyqırımı Günü" ilə eلاقدار deyib: "Xalqı

qalıqları aşkar edilib. Onlardan 50-dən çoxu uşaqlar, 100-dən çox qadınlar, qanlıları ise esənçen yaşlı kişilər addır. Müəyyən edilib ki, məzarlıqlarda azərbaycanlılarla birlikdə, Quba Şəhəri halda yaşayan lezgi, yəhudü, tət və digər etnik gruppuların nümayəndələri da amansızca qırılıq yaradılışında basdırılmışdır. Ərazilərdə yaradılmış Quba Soyqırımı Memorial Kompleksinin 2012-ci il şəntəyərin 18-de açılışı olub. Həmin mərasimdən çıxış edən Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham

YAP Ağdam rayon teşkilatının lideri Mansur Quliyev qeyd edib ki, onun təxribatı ilə bağlı olaraq Azerbaycanın müxtəlif dömlənlərindən Azerbaycanaya qarşı torpaq iddiaları və soyqırımların aktarılmış olduğunu iddia etdi. Həmçinin Azerbaycanın sağlamlaşmayan sindromu olmuşdur. Bölgədə hər zaman təxribat və terrorla ətan emrələrin 1918-ci ilin mart-aprel aylarından başlayıq aqıp şəkildə ölkəmizə qarşı torpaq iddialarına başlıqlar və nəfəs etibarı ilə Azerbaycanın müxtəlif bölgələrindən küləvi soyqırımlar aktı heyata keçirildi. "1918-ci ilin mart soyqırımlarının özəmənliyinə" və mityeqasına görə

31 Mart - Tarixin amansız soyqırımlarından biri

On minlərlə azərbaycanlı məhz etnik və dini mənşəliyətinə görə qətlə yetirilib.

Süni erazi bögüsü, eslində, azerbaiyancınların öz torpaqlarından qovulması, Azərbaycan xalqına qarşı soyqırımı siyasetinin həyata keçirilməsinə şərait yaratdı. Azərbaycan torpaqlarında "Böyük Ermenistan" ideyasını reallaşdırmaq üçün ermənilərin tarixinən başlanğıcdaşdırılmasına başlanıldı - Azərbaycanın və ümumun, Qaçqazın tarixinən tehrif olunmuşa fəaliyyətin mühüm tərkib hissəsinə təsdiq edildi. YAP Füzuli rayon təşkilatının sedri Nazime Şamiyeva qeyd edib ki, "Böyük Ermenistan" yarımaq xüsusindən ruhanlınen erməni qəşbəklər 1905-1907-ci illərdə azerbaiyancıllara qarşı kültevi qırğınırlar hayata keçirib: "Ermenilərin Bakıdan başlanan Külvə qırğınıları Azərbaycanı və İndiki Ermenistan azasındakı Azərbaycan kəndlərini ehatə edib. Yüzlərlə yaşayış məntəqəsi dağıldıb, minlərlə azerbaiyancı vahşicəsinə qotla yetirilib. Birinci dünya müharibəsi, Rusiyada baş vermiş 1917-ci il fevral və oktyabr çevrilişlərindən məhərət istifadə edən ermənilər bu dəfə öz mənfi niyyətlərini bölgəvi bayraqı altında reallaşdırmağa çalışılib. 1918-ci ilin mayından etibarən Bakı Kommunası lərefindən əksinqılıqlablılar məbarizə şəhər altında Bakı quberniyasının azerbaiyancıllardan təmizlənməsi planı gerçəkləşdirilib. Həmin günlərdə Bakı şəhərində, habelə Bakı quberniyasına daşlı olən Şamaxı, Quba və digər şəhər və qəzalarında on minlər dinc sakın

Nazırılar Şurası iyulun 15-də bu facianın tədqiqi məqsədi ilə Fövqəladə İstintaq Komissiyasının yaradılması haqqında qərar qəbul edib. Komissiya mart soyqırımıni, ilkin mərhələdə Şamaxıdakı vahşilikləri, İrəvan quberniyası ərazisində ermənilərin tördlikləri ağır cinayətləri aşındırdı. Dünən icli-maiyyətine bu həqiqətləri qatdırmaq üçün Xarici İşlər Nazirliyi nezdində xüsusi kurum yaradılıb. 1919-va 1920-ci ilin mart ayının 31-i iki dəfə Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti tərəfindən ümummilli maləmət günü kimi qeyd edilib. Əsindən bəzə, azərbaycanlıları qarşı yürüdülən soyqırımı ve bir asrdañ artıq davam edən torpaqlarımızın işğal prosesinin tarixdə ilk dəfə siyasi qiyelmet vermiş cəhd olub. Lakin Xalq Cümhuriyyətinin süqutundan sonra həmin proses dayandırılıb, bəzə verenlərin sona qədər təhlqiq edilməsinin və ona müvafiq siyasi-hüquqi qiyamat verilməsinin qarşısı alınıb. Yalnız 80 il sonra - 1998-ci il martın 26-da Azərbaycan Respublikası Prezidenti Heydər Əliyevin imzalandığı "Azərbaycanlıların soyqırımı haqqında" Fərman da həmin dəshətil hədiləsəsi adəkviyyat siyasi qiyamat verilib və 31 mart "Azərbaycanlıların Soyqırımı Günü" elan edilib. Fərmandə deyilirdi: "Azərbaycanın XIX-XX esrlərda baş verən bütün faciələri torpaqlarının zəbiti ilə müşayiət olunaraq, ermənilərin azərbaycanlıları qarşı düşülmüş, planlı surrat-de heyata keçirdiyi soyqırımı siy-

Uzun illər gizli saxlanılan,
üzərinə qadağa qoyulmuş
həqiqətlər bir-bir açılır

miza qarşı törədilmiş soyqırımı haqqında həqiqətleri real faktları, dəllər asasından dönya dövlətlərinə, nüfuzlu beynəlxalq təşkilatlara çatdırılmış, saxla erməni tələbləri nəticəsində formalaşmış yalan təsvirləri dayışdırımk, ona hüquq-siyasiyi qiymət verdirmik ne qədər çatin olsa da, şərəfi və müqaddəs bir İŞ kimti bünən, geleceğin de davam etdirilməlidir. Bu, soyqırımı qurbanlarının xatirəsi qarşısında inkişafın müqaddəs horurudur."

Onun bildirdiyine göre, son iller bu sahədə aparılmış arşırdışmalar sayısında çoxlu sayıda yeni faktalar ve sənədlər toplanıb: "Quba şəhərində tapılan küləvi məzarlıq bu faciənin ən qəribə epizodlarından biridir. 1918-ci ilin aprel-may aylarında yalnız Quba qəzəsində 167 kənd tamamilə mehv edilib. Quba soyqırımı məzarlığı 2007-ci il aprelin 1-də ərazidə təqqaş işləri görürlərək aşkar edilib. 2008-ci ilədə Naxçıvən Kabinetinin sərəncamı ilə "Quba" rayonunda küləvi qərburanlarının xatirəsinə əbadılaşdırılmasına dair tədbirlər plan" təsdiq edilib, aşkar olunmuş küləvi məzarlığın yerləşdiyi əraziyə monumental xatirə kompleksinin ucaldılması və əbadılıq işlərinin aparılması qərar alınıb. 2007-ci ilin iyulundan etibarən Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının Arxeologiya və Etnoqrafiya İnstitutunun aməkdaşları tərəfindən küləvi məzarlıqlarda geniş tədqiqat işləriň başlanıblıb. 2008-ci ilin sentyabrında isə tədqiqat işləri başa çatdırılıb. Tədqiqat nəticəsində məzarlığın 1918-ci ilədə ermənilərin hərbi dincətəliyə qarşı törendiyi soyqırımı ilə bağlı olduğu müəyyən edilib. Tədqiqat işlərinin nəticəsi olaraq məzarlıqda müxtəlif yaş qruplarına aid 400-dən çox insan casadının

Əliyev deyib: "Sovet dövründə təbii ki, tarix tərəfdarı edildiyi üçün bu həqiqətlər biziñən gözledirlər. Uzun illar Azərbaycan xalqının qanını axıdan qırular - onların da manfur adları orada göstərilir, - Şəumyan ve onun kimiləri bize qəhrəmanları kimi təqdim edildi. Hesab edim ki, bu, böyük faciədir. Çünki üzün illər xalqımızqa qarşı amansızlıqla vəhşilik tərəfindən ünsürlər sovet tarixində qəhrəman kimi təqdim edildilər, onların şərafına abidələr ucaldılırlı. Yalnız müstəqillik dövründə biz həqiqi adəti berpa etdik. Gözəl şəhərimizi, Bakımızi o abidələrdən təmizlədik ve bu gün o yerlərdə gəzel parkları, o cümləden Sahil parkı yaradılib. Yeni, tarix, adəlat zəfər çalıb. Bütün gún öz tariximizdən keçib. Tarixin bütün mə-

Oyan çağalarına göre Azarbayc-

Onun sözlerinde gör, Azərbaycan dövlət müstəqilliyini bərpa etdiğinden sonra mehz Ümumülli lider Heydər Əliyevin təşəbbüsü ilə 1918-ci il Məri Soyqırımlarına siyasi, hüquqi qiymət verildi: "Bəla ki, Uzun illor güzil saxlanılan, üzərinə qadağan qoyulmuş həqiqətlər bir-bir açılır. Ulu öndər Heydər Əliyevin "Azərbaycanlıların soyqırımı haqqında" 1998-ci il 26 mart tarixli Fərmanı ilə soyqırımı aktlarına siyasi-hüquqi qiymət verilməsi bu sahədə aparılan tədqiqatlara, həqiqatın üzə çıxarılmış istrigətindən səyərin artırılmasına tələb etdi. Azərbaycan xalqına qarşı tövsiyədən bəlli bütün soyqırımı faciələrini qeyd etmək məqsədilə 31 mart Azərbaycanlıların Soyqırımı Günü elan edidi. Xüsüsile qeyd etmək lazımdır ki, Ulu öndər Heydər Əliyevin tarixi Fermanından oten illərdən əvvəl aparılmış araşdırmların sayısında bir çox yeni faktlar və sənədlər toplanıb, Quba şəhərində küləvi mezarlıq aşkarlanıb". ALIM